

KRONIKA

DOMAČI PREGLED

† **Srečko Kosovel.** Rodil se je 18. marca 1904. v Sežani in umrl 27. maja 1926. v Tomaju na Krasu kot dva in dvajsetleten slušatelj filozofije. To je zunanji okvir tega mladega življenja, ki se je tako tragično prekinilo, še preder se je moglo razbrsteti in razcveteti.

Čitatelji, ki zasledujejo slovensko povojno literaturo, so utegnili srečati ime Kosovelovo po raznih slovenskih listih in revijah, kjer je mladi poet opozarjal naše zlasti s svojimi verzi o Krasu. Mnogi izmed čitateljev pa najbrž niti slutili niso, da je s pesnikom pala v grob *r e s n i č n a n a d a* našega slovstva, ki preživlja v sedanjih dneh zaradi pomanjkanja močnih talentov težko krizo.

Srečko Kosovel je bil najsimpatičnejša literarna pojava po vojni. Ni se pridružil tisti skupini, ki je z neko gromko, preveč zunanjo fantastiko skušala umetniško izraziti kaos in zmedenost povojnih dni, zanikajoč preteklost in obožujoč samo samo sebe, temveč je skoro zavedno navezal na tradicijo, stremeč po tisti preprostosti, ki je bistveni znak vsake umetnine. Beseda njegovega verza je tiha, pristno slovenska, in zadehti včasih sveže in neposredno kakor beseda Aleksandrova. Njegovo prizadevanje ne velja zunanjemu kopičenju podob in besed, temveč *o d k r i t o s r č n o s t i* izraza, notranji, ne zunanji dinamiki občutja.

Ker je bil mlad in še sin vojnih generacij povrh, je bil seveda bojevit in aktiven duh. Tako je skoro samo ob sebi umevno stopil na čelo svoji generaciji in zbral krog sebe nekaj tovarišev, ki jim v splošni apatiji današnjega naraščaja ni zamrl čut za slovstvo. S temi je presnoval preprosti, dijaški strokovni listič «Mladino» v mladostno-bojevito, kulturno nekompromisno revijo, ki nudi danes najmarkantnejši odraz kulturnih prizadevanj mladih inteligentov. V družbi s C. Debevcem, I. Grahorjem in V. Košakom je bil Kosovel eden glavnih urednikov «Mladine». Temperamentno in aktivistično je sodeloval nadalje kot predavatelj in recitator pri raznih delavskih akademijah in na recitacijskih večerih.

Pesniško delo Kosovelovo, kolikor ga je priobčenega, seveda ni veliko. Tem obsežnejša pa je njegova zapuščina. V nji se nahajajo zvezki pesmi, verzov, osnutki dram, novel, kritik, esejev. To delo seveda še ni izčrpano in izzorelo; poznajo se mu vplivi tujih in domačih avtorjev (njegova proza se je šolala ob Cankarju), vsi ti tipajoči poizkusi pa razodevajo plodnost čvrsto brstečega duha. Zdi se, da je mladi poet pisal s hlastno, mrzlično naglico, kakor da že sluti — veliko Neizbežnost.

Najpomembnejše stvari Srečkovega dela izda njegov brat pesnik Stane Kosovel.

«Ljubljanski Zvon» odkritosrčno žaluje ob preranem grobu svojega mladega sotrudnika.

Fran Albrecht.

Žolgerjev spomenik. V avli ljubljanskega vseučilišča so koncem junija postavili spomenik pokojnemu profesorju dr. j u. I v a n u Ž o l g e r j u, strokovnjaku svetovnega slovesa na polju meddržavnega in javnega prava. Spomenik je delo kiparja T o n e t a K r a l j a in predstavlja v visokem reliefu izvršeno portretno podobo pokojnika, vidnega do malo izpod pasu. V roki drži knjigo, druge knjige leže pred njim in zdi se, da hoče spregovoriti. Figura je zasnovana deloma naturalistično, posebno v zgornjem delu, dočim se spodaj

K r o n i k a

opazajo poskusi stilizacije. Visoki relief je vglobljen v kamenit okvir nekako po načinu srednjeveških nagrobnikov. Po avtorjevi zasnovi bi moral biti spomenik vzidan v steno, tako da bi samo nizek, dva prsta visok rob molel na treh straneh iz stene.

Pod portretom se nahaja nekaj širša napisna plošča s sledečo legendo: Ivan Žolger, profesor meddržavnega prava na univerzi v Ljubljani 1867—1925. Napis je izvršen v modernizirani antikvi in je vglobljen. Spomenik je izklesan ves iz enega kosa podpeškega kamna temnosive barve z belimi in rjavkastimi žilami. Kamen je zelo krhek in za kiparsko obdelavo docela neprimeren, ker se lušči in izpada. V barvi je podoben školjkastemu marmorju. Ker je celotni relief z okvirom vred premočno poliran, intenzivni njegov blesk ne dopušča pravilne presoje kiparskih vrednot. Jasno se vidi iz načina, kako so posamezne podrobnosti modelirane, da vsaj prvotno ta tako zelo izgajena površina ni bila predvidena.

Spomenik stoji sedaj na žalost ob steni avle. Baje ga iz stavbnih zadržkov ni bilo mogoče vzidati, kakor je to Kralj zamislil. Zaradi tega se opazovalec ne more ubraniti vtisa nesmotrenosti in nemirnosti. Ker naj bi bilo delo po avtorjevem načrtu vzidano precej nizko, z glavo nekako v očesni višini gledalčevi, moti tudi kesneje dodani previsoki kamnitni podstavek, ki nosi spomenik. Napisna plošča naj bi v širino prvotno segala na obeh krajih preko robov gornjega dela; kesneje so jo skrajšali. Kakor je razvidno iz povedanega, je spomenik v sedanji obliki rezultat raznih, stvaritelju deloma tujih vplivov.

Dasiravno avla bivšega deželnega dvorca zaradi malega obsega in svoje umetnostne brezpomembnosti nudi le malo primerne ozadje za kakršenkoli monument, bo treba, da se doseže vsaj nekaj več skladnosti. Žolgerjev spomenik vsekakor vzidati v steno, kakor je to zasnoval Tone Kralj. Brez tega neobhodnega popravila bo to lepo in originalno kiparsko delo ostalo za vedno okrnjeno in brez pravega pomena.

K. D.

I N O Z E M S K I P R E G L E D

Iz sodobnega ženskega romana v Angliji. Angleško pripovedništvo ima danes izborne zastopnice v številnih ženah, ki z izvirnimi, drznimi deli zanimivo osvetlujejo smeri angleškega romana po vojni. V početku tega stoletja se je ta osvobodil licemerske dostojnosti iz viktorijanske dobe, ki mu je branila načenjati neka dušeslovna področja. Neodvisnost se je zlasti razcvetela v poslednjem desetletju, ko se posamezne avtorice niso ustrašile obravnavati teh dotlej prepovedanih snovi.

Posebno gospodična May Sinclair, odlična po svoji tvornosti in tehniki, se je lotila nekih zamotanih primerov ženske patologije, ne da bi se količkaj klanjala nezdravi radovednosti posameznih čitajočih slojev. Skraja je zlagala stihe, nato se spravila nad modroslovne razprave, 1895. pa priobčila prvo novelo, uvod dolgi vrsti značilnih romanov. A šele 1905. je obrnila nase pozornost izobraženih krogov v Ameriki, potem tudi v Angliji, z mogočnim «Božanskim ognjem» (*The Divine Fire*), kjer prevladuje kot v ostalih njenih delih telesni ljubavni nagon pri vseh, osobito ženskih osebah, in razvoj ženskega bitja pod vplivom te divne gonilne moči... «*The Tree Brontës*» je mojstrska študija o njenih slavnih prednicah. Več potez iz tega spisa zasledimo v «Treh sestrah» (*The Three Sisters*), ki so medtem izšle tudi v francoščini.